

Veikko Piirainen

Helsinki 1982

KÖYHIEN YHTEISKUNNALLINEN HUOLTO SUKUPUUMME TYVIOKSIEN KASVUN AIKAAN

Sukututkimuksen näkyväksi tulokseksi kehkeytyy luettelonomainen selvitys jonkin suvun jäsenistä ja heidän sukulaissuhteistaan. Tätä aikaansaannosta sanotaan sukutauluksi, sukuluetteloksi ja sukuselvitykseksi, ja jos siitä on tehty puun kaltainen kuva, käytetään siitä nimitystä sukupuu. Työn tulos on jo sellaisenaan mielenkiintoinen, ja se kiinnostaa etenkin sitä, joka itsekin sisältyy luetteloon. Sukupuu kasvaa kuitenkin vielä mielenkiintoisemmaksi, jos tutkimus paljastaa myös inhimillisiä elämänkohtaloita, sitä elämää, jota nimeltä mainitut sukupuun ihmiset ovat kokeneet ja niistä oloja, joissa he ovat eläneet.

Kun sukututkija kiinnostuu luomaan itselleen sukuhistoriaa sukupuun ihmisten elämästä, ennako-odostuksena saattaa olla, että asiakirjojen kätköistä paljastuu sukulaisuussuhteita silloisen tai uudemman ajan matimiehiin ja kuuluisuuksiin. Odotus ei silti aina toteudu. Todellisuudessa yhteiskunta on nyt kuten ennenkin koostunut erilaisista ja eri asemiin joutuneista ihmisistä. Sukututkija voi siksi havaita tästä todellisuuden maailmasta niin yhteiskunnan ylimpien kerrostumien edustajia kuin yhteiskunnassa heikoimpaan asemaan joutuneita ja aikanansa syrjityksi tulleita.

Kun noita yhteiskunnan heikoimpia jäseniä saattaa löytää sukupuuhun on syytä jo etukäteenkin tarkastella yhteiskunnassa harjoitettua huolenpitoa köyhimmistä ja turvattomimmista ihmisistä niinä menneinä aikoina, jol-

loin sukututkimuksenkin löytämät ja sitä tutkimuksen kannalta kiinnostavat ihmiset ovat eläneet. Kun mahdollisuudet sukua koskevien tietojen löytämiseen ulottuvat meillä vain 1500-luvulla omasta ajastamme taaksepäin, ei ole aiheellista ulottaa köyhiin kohdistuneiden yhteiskunnallisten toimenpiteiden tarkasteluakaan sitä kauemmaksi.

Joudun siis lähtemään suunnilleen uskonpuhdistuksen ajasta. Tuo ajankohta merkitsi muutosta niin uskonnollisiin käsityksiin ja menoihin kuin yhteiskunnan asenteeseen köyhiä kohtaan. Muutos ei silti voinut olla kaikilta osiltaan äkillinen. Lähinnä kysymyksessä oli pitkäaikainen käymistila. Sitä voidaan tarkastella erikseen köyhille merkityksellisen sairaalahoitotoimen ja erikseen köyhien elättämisen ja yleishoidon kannalta. Tämä jako oli nähtävissä jo katolisena aikana.

Roomalaiskatolisen kirkon toimesta oli köyhien ja sairaiden auttamista varten perustettu Suomeenkin hospitaaleja ja ainakin yksi ns. Pyhän Hengen huone. Viime mainitusta köyhien majapaikasta Mika Waltarikin kertoo teoksessaan Mikael Karvajalka. Hospitaalit olivat lähinnä spitaalisia ja muita vaikeita tartuntatautisia varten. Uskonpuhdistuksen murroksessa hoitolaitokset joutuivat sitten valtion huostaan ja hospitaalit muuttivat vähitellen mielisairaiden eristyspaikoiksi.

Köyhien sairaidenkin kannalta merkitsi laajempaa edistystä se, että Turkuun saatiin 1756 piirilääkäri, ensimmäisenä Suomessa ja 1759 sairashuone. Yhdistelmä piirilääkäri ja sairashuone levisi sitten 1700-luvulla muihinkin lääneihin ja sairaala sai nimen lääninsairaala. Autonomian aikana piirilääkäreitä ja yleisiä sairaaloita tuli lisää etenkin kaupunkeihin, mutta jopa maaseutukin sai osansa. Terveysoloja osaltaan kuvaa se, että joka

sairaalaan oli perustettava suuri kuppatautiosasto. Kupa oli yleistynyt Suomen sodan jälkeen, jolloin venäläiset valloitus- ja miehitysjoukot oleskelivat maassa. Mielisairaita, kulkutautisia ja niitä varten, joita oli vaikea saada hoidetuiksi perheissä heidän pelkoa herättävien sairauksiensa vuoksi, perustettiin 1800-luvulla hospitaaleja, tosin väliaikaisiksi jääneitä, Ouluun (1806-1810), Kuusamoon ja Pudasjärvelle.

Valtion sairaaloiden lisäksi syntyi 1800-luvulla muutamia yksityisiä ja kunnallisia sairaaloita, ensimmäinen kunnan sairaala 1881 Ruovedelle. Seuraavalla vuosasadalla, jolloin kuppatautikin oli jo laantunut, kunnat keskittivät voimiaan kuntainliittoina mielisairaaloiden ja tuberkuloosiparantoloiden perustamiseen.

Esitetyn järjestelmän puitteissa köyhien sairaanhoito jäi suurelta osin valtion harteille. Valtiolle kuuluneissa hospitaaleissa hoidetuista oli tosin suoritettava lunastusraha eli pääsymaksu, mutta jos köyhällä ei ollut siihen varoja, pitäjän oli hänet lunastettava sinne. Valtion muiden sairaaloiden hoitopaikoista suurin osa oli maksuttomia vapaapaikkoja köyhille, v. 1859 määrä oli puolet hoitopaikoista.

Kunnallissairaaloissa kunnan omat köyhät hoidettiin kunnan kustannuksella. Piirilääkärit puolestaan olivat velvolliset antamaan lääkärinapua maksuttomasti köyhille potilaille, samoja velvollisuuksia oli sitten kaupungin- ja kunnanlääkärillä ja aikanaan köyhällä oli oikeus saada apteekista ilmaisia lääkkeitäkin. Sairaanhoidolaitokselle tuli lisää väestöluetteloita jälkipolvien tutkittavaksi.

Toinen katolisen kirkon keskiajalla kehrittelemä avunantomenetelmä tarkoitti köyhien elättämistä kerjuulla. Kirkolla oli oikeus kantaa veroa, ns. kirkonkymmenyksiä,

joista osa oli kuitenkin käytettävä köyhien almuiksi. Kun kirkko ei kyennyt pitkään aikaan hoitamaan Suomessa tätä avun jakoa, ns. vaivaisten osaa kymmenyksistä ei otettu talonpojilta kirkolle, vaan talonpoikien itsensä oli avustettava sillä köyhiä. Lisäksi tilallisille kuului velvollisuus antaa yösiija ja ruokaa matkalla olevalle köyhälle.

Uskonpuhdistuksen myötä saatiin sitten almujen jaon ohjeksi Lutherin julistama periaate, jonka mukaan toimeentulo oli hankittava työllä. Sen mukaisesti ryhdyttiin rajoittamaan kerjuuta ja talonpoikien jaettavana ollut osa köyhäinkymmenyksestä otettiin valtiolle. Etenkin 1600-luvulla annettiin useita säännöksiä kerjuusta, vaivaistuvista ja hospitaaleista (1624, 1842, 1686 ym.). Johtavaksi periaatteeksi vakiintui, ettei kerjuulla enää saanut kulkea oman pitäjän tai kaupungin ulkopuolella ilman lupaa. Kerjuuluvan eli ns. "tiekirjan" kerjuuta varten laajemmalla alueella saattoi antaa tosin piispa tai kontrahtirovasti. Kerjuuta rajoitti lisäksi jo keskiajalta periytynyt palveluspakko. Sen mukaan irtaimen väestöön kuuluvan oli pestauduttava omistavaan luokkaan kuuluvan vuosipalvelukseen ja hankkia näin itselleen laillinen suojelus. Ilman sitä hänet voitiin tuomita irtolaisena kuritushuoneeseen, yleiseen työhön tai sotaväkeen tai hän sai raippa- tai kivitöiden. Vuoden 1865 joutolaisasetuksessa palveluspakko ja laillisen suojelun vaatimus kuitenkin poistettiin ja irtolaissäännöksiä lievennettiin muutenkin 1800-luvun jälkipuoliskolla. Vankilaan kulkurielämä jairstailu silti saattoivat edelleen johtaa.

Kerjuun rajoittamiseksi kehoitettiin pitäjiä 1600-luvun säännöksissä ja jopa sitä ennenkin perustamaan köyhille majapaikoiksi köyhäin- ja sairastupia. Tarkoitus oli, että niihin majoittuvat vaivaiset eli ns. "huoneen-

vaivaiset" saattoivat käydä pyytämässä taloista apua ja jos tupa oli lähellä kirkkoa, seurakuntalaiset toivat kirkossa käydessään heille avustusta. 1600-luvun lopulla jotkut talot jopa velvoitettiin elättämään huonokuntoiseksi tullutta köyhää. Vaivaistupien lisäksi kehoitettiin perustamaan myös ns. lastenhuoneita eli lastenkoteja. Odotettu tulos jäi heikoksi.

Kehitys kulki näin kohti kaksijakoista järjestelmää. Toinen käsitti köyhien elättämiseen tarvittut menetelmät, toinen säännökset pitäjien velvollisuudesta elättää köyhänsä. Tätä suuntausta tuki papiston privilegioihin 1723 otettu säännös, jonka mukaan seurakunnissa pidettävissä kirkonkokouksissa eli käytetyn toisen nimen mukaan pitäjänkokouksissa (eri seurakuntien pöytäkirjoissa on käytetty jompaa kumpaa nimitystä) voitiin käsitellä kirkon asiain ohella myös muunlaisia väestön tarpeita ja taloudellisia asioita, joita kirkkoherralla tai väestöllä oli esitettävänä. Näitä muunlaisia asioita olivat köyhien eli vaivaisten hoito ja Lutherin neuvon mukaan perustetun vaivaiskassan eli -rahaston hallinto. Nyt laajenivat seurakuntain pöytäkirjat sukututkimustakin uudesta näkökulmasta puhutteleviksi lähteiksi. Kaupungeissa tilanne oli sikäli erilainen, että siellä myös maistraatti saattoi hoitaa joitakin vaivaisten asioita.

Pitäjien lakimääräisestä velvollisuudesta hoitaa köyhänsä eli vaivaisansa, säädettiin 1763, 1766 ja 1788. Tehtäviä jäi silti myös valtiolle. Sen oli otettava hospitaaleihinsa mielisairaat ja muut sellaisia sairauksia potevat, joiden oleskelu ihmisten joukossa herätti pelkoa tai oli vahingollista. Pitäjien oli kyllä suoritettava hospitaalille jo mainittu pääsy- eli lunastusmaksu, mikäli potilas ja hänen omaisansa eivät siihen kyenneet. Muut kykenemättömät köyhät, joilla ei ollut

elatuskykyisä omaisiakaan, kuuluivat pitäjän eli kirkon köyhiin. Näistä oli pitäjän huolehdittava. Sitä varten seurakunnan oli kokoonnuttava neuvottelemaan vuosittain määräpäivänä, kuten oli kehotettu jo synodalikokouksessa 1698. Tilaisuus sai nimen "köyhäinkatselmus", koska avuntarvitsijatkin olivat läsnä, sikäli kuin kykenivät.

Valtion ja pitäjien kesken suoritettiin 1800-luvun alettua toinenkin köyhiä koskeva työnjako. Hospitaalien ylijäämävaroja piti käyttää köyhien lasten elatukseen. Suomen sodan jälkeen määrättiin tähän tarkoitukseen myös Suomesta viljaverona kannettu ns. lapsihuonevilja. Tämä vero oli mennyt 1600-luvulla Tukholmaan perustetun lapsihuoneen eli lastenkodin ylläpitoon. Näin karttuneet varat, joihin kruunu vielä myönsi lisääavustusta, jaettiin eri lääneihin. Läänin kuvernöörin tehtäväksi jäi sitten järjestää ja kustantaa turvattomien lasten hoitoa näiden varojen puitteissa.

Vaikka pitäjien elätettäviksi ja hoidettaviksi kuulu-neita köyhiä sanottiin kirkon köyhiksi, pitäjissä saattoi olla köyhiä, jotka erotukseksi muista olivat saaneet nimen "kylän köyhä". Nimitys johtui siitä, että vanhan tavan mukaan kukin kylä tai kinkerikunta oli ensisijaisesti velvollinen huolehtimaan kylään kuuluneista köyhistä. Missä tätä tapaa noudatettiin pitäjän yhteisestä vaivaskassasta ja yhteistoimin kustannettiin vain raskaimmat menot, köyhien hautaukset ja muut pitäjänkokouksessa päätetyt tehtävät.

Kun huolenpito köyhistä oli säädetty edellä mainituin rajoituksin paikallisyhdyskunnan velvollisuudeksi, oli kehitettävä myös tehtävää hoitavaa yhdyskunnan hallinto-elimistöä. Kirkon eli pitäjänkokous oli siihen liian kankea toimeenpanija. Jos 1700-luvulla olikin tullut tavaksi, että seurakunnan luottamusmiehet auttoivat kirkkoherraa yleisten kokousten välillä seurakunnan

asiain hoidossa. Tämän tavan pohjalta säädettiin keisarin 1817 antamassa julistuksessa kerjuun ehkäisemiseksi, että seurakunnassa oli kirkkoneuvoston huolehdittava kerjuun ehkäisemisestä ja vaivauskassan hoidosta. Kirkkoneuvoston puheenjohtaja oli kirkkoherra tai tämän viran hoitaja. Kirkkoneuvoston toiminasta oli annettava vuosittain selvitys kirkonkokoukselle, jolla oli keisarin julistuksen mukaan nyt oikeus koota vaivauskassaan puuttuvat varat verotuksella. Tämän koko pitäjän kattavan hallintojärjestelmän rinnalla kehittyi 1800-luvulla kyläkuntahallinto, jonka maantieteellisinä rajoina olivat kylän tai kinkerikunnan rajat. Kyläkunta- eli piirikuntahallintoon muodostuivat äänivaltaisten jäsenten kyläkunta- eli piirikuntakokous ja muutamien henkilöiden suuruinen hallitus. Nämäkin elimet käyttivät kyläläisiin kohdistunutta verotusvaltaa oman vaivauskassansa kartuttamiseksi.

Kun seurakunnan ja pitäjäläisten velvollisuuksia huolehtia köyhistä näin lisättiin, seurakunnat saivat uusia valtuuksia rajoittaa pitäjään muuttajia ja kyläkunnat otivat itse tällaisia valtuuksia. Pyrkimyksenä oli suojautua köyhäin aiheuttamalta avustamisrasitukselta. Tätä paikallisviranomaisten oikeutta rajoitettiin olennaisesti 1879. Muuttovapaus laajeni, mutta ei köyhille avunsajille yhtä paljon kuin muille.

Pakollinen huolenpito köyhiä vaati myös huolenpidossa käytettyjen menetelmien kehittämistä. Vaivaishoito nimi tälle huolenpidolle yleistyi sitten 1800-luvun lopulla. Perinteenä oli saatu kerjuu, joka kaikesta huolimatta jatkui, avustusten antaminen vaivauskassasta, toisten hoitoon jättäminen eli elätteelle anto ja vaivaistupaan sijoittaminen eli elättäminen huoneenvaivaisena.

Köyhien ja vaivaisten hoidon yhdeksi hallitsevaksi menetelmäksi laajeni 1800-luvulla ruotuhoito. Sen juu-

ret ovat 1700-luvulla. Niistä tiedetään, että silloin apua tarvitseva köyhä sattoi saada luvan mennä vuoron perään kuhunkin pitäjän taloon ja niiden oli vuorollaan elätettävä köyhää määrättyt päivät. Toinen lähinnä kyläkunnille soveltunut tapa oli, että kullekin köyhälle nimettiin vain muutamia taloja tai kylän talot ja määrättiin montako päivää tai viikkoa köyhää oli kussakin talossa elätettävä. Ainakin vuosisadan lopulla köyhä sai kirjallisen luettelon, jossa mainittiin elättävä talo ja elättämisaajan pituus. Tällaista luvanvaraista kerjuuta muistuttavaa menettelyä sanottiin kylänkierroksi. Kierrolle sijoitettuja puolestaan sanottiin kylänkierrolaisiksi, junnareiksi, viikkolaisiksi ja mahdollisesti heille annettiin muitakin nimiä. Kylänkierrosta luovuttiin 1800-luvun lopulla.

Jo 1700-luvun lopulla kehoitettiin sitten pitäjiä myös jakamaan pitäjän talot määräsuuruisiksi ruoduiksi eli ryhmiiksi, josta kuhunkin ruotuun voitiin panna köyhä tai useampikin elätettäväksi. Torpat ja mäkituvat jäivät yleensä ruotujen ulkopuolelle. Menettelytapa on peräisin Länsi-Euroopasta. Tavallinen vaivaisruodon koko oli yksi manttaali maalla ja kohtuullisena pidetty veromäärä kaupungeissa. Tämän menetelmän käyttöön kehoitettiin 1817 annetussa keisarin julistuksessa kerjuun ehkäisemiseksi.

Ruotujärjestelmää ei käytetty täysin samalla tavalla koko maassa. Tavallista tosin oli, että ruodulle sijoitettiin vuodeksi kerrallaan kirkonkokouksessa eli pitäjänkokouksessa tai kyläkunnan ns. ruotukokouksessa. Kun 1852 määrättiin seurakuntiin perustettavaksi vaivashoitojohtokunta eli -hallitus, tehtävä siirtyi ainakin osittain sille.

Ruodulle sijoitetut olivat enimmältään köyhiä, jotka kykenivät liikkumaan ja jopa suorittamaan joitakin

kotiaskareita. He siirtyivät itse tai jos eivät itse kyenneet, siirrettiin hevoskyydillä ruodun toiseen taloon. Jos talo oli manttaalin suuruinen ja muodosti yksinään ruodun, ruotilainen oli talossa koko vuoden. Työhön osallistuvaa ruotilaista sanottiin "työruodiksi". Ruotu saattoi elättää ruotilaista myös niin, että köyhä sai sovitut elintarvikkeet mökkiinsä tai muuten hankittuun asumukseen ja eli niiden turvin. Häntä sanottiin "jyväruodiksi". Ruotu voi vieläpä sijoittaa ruotilaisensa jonkun henkilön hoidettavaksi ja maksoi siitä hoitajalle. Kiertävällä ruotilaisella saattoi olla mukanaan ruotukapula, johon oli merkitty ruodun talot.

Jos ruotilainen kuoli, haudaus oli joko ruotutalon hoidettava tai haudaus maksettiin pitäjän yhteisestä vaivaskassasta. Kuolleen tilalle määrättiin toinen ruotilainen tai ruotu taikka elättämästä vapautunut talo maksoi vaivaskassaan veron vapailta päiviltä. Vero määrättiin myös talolle, joka kieltäytyi ottamasta ruotilaista.

Ruodulle elätettävästä käytettiin eri puolilla maata ja eri pitäjissäkin erilaisia nimityksiä. Paitsi ruotilainen niitä olivat ruotulas, ruotilas, ruotuvaivainen, ruokkomies ja eräissä tapauksissa istukas.

Viime vuosisadan lopulla ruotuhoidon ruvettiin moittimaan epäinhimilliseksi tavaksi. Kun verotus sitten 1800-luvun lopulla muuttui tuloverotukseksi, maaomaisuuteen eli manttaaliin perustunut ruotujärjestelmä osoittautui hankalaksi. Ruotuhoidon käyttö sen vuoksi väheni maaseudullakin - kaupungeissa se loppui jo aikaisemmin - ja vihdoin 1916 senaatti kielsi ruodulla pidon.

Toinen 1800-luvulla yleistynyt hoito- ja elatustapa oli elätteelle eli ruokolle anto. Kuten aikaisemmin sano-

tusta on jo ilmennyt, kysymyksessä oli lähinnä lasten, pitkäaikaissairaiden ja vaikeavammaisen antaminen maksua vastaan jonkun henkilön tai perheen hoitoon määrääjäksi. Useinkin elänteelle joutuivat sellaiset, joita ei voitu sijoittaa ruodulle.

Elänteelle antoon oli pyritty jo ainakin 1600-luvulla. Säädöksissä kehoitettiin silloin, että köyhä oli koetettava saada sukulaistensa luo ja jos hoitajan varallisuus ei riittänyt toisen elättämiseen, pitäjän joittainkin talojen oli kuten edellä mainittiin, avustettava häntä. Myöhemmin hoitomaksu suoritettiin yhteisen vaivaskassan varoista, taikka jos sijoittajana oli ruotu, ruodun talot maksoivat sen.

Elänteelle sijoittamisesta päätettiin yleensä kerran tai kahdesti vuodessa pidetyssä kirkon- eli pitäjänkokouksessa, mutta 1852 jälkeen, kun perustettiin vaivashoitoa varten jo mainittuja erillisiä seurakunnan vaivashoitojohtokuntia eli -hallituksia, tämäkin tehtävä voi jäädä pääasiallisesti niille. Sijoitustavaksi tuli vuosisadan puolimaissa ns. huutokauppamenettely, jota kruunukin käytti antaessaan lapsia eläteksiksi. Kuvernöörien tehtäväksihän oli tullut köyhien lasten antaminen yksityisten hoidettavaksi ns. lapsihuoneviljavarjoilla ja jotta mahdollisimman monta lasta olisi voitu näin sijoittaa, kehoitettiin kuvernöörejä antamaan lapsi vähimmän vaativalle. Pitäjien sijoitus- eli elänteelleantokokouksia ruvettiin sanomaan huutokauppavan johdosta vaivashuutokaupoiksi.

Köyhät näyttävät jakautuneen ruotuhoidon ja elätehoitoon siten, että lapset joutuivat elänteelle varakkaimmille tilallisille ja huonokuntoisimmat, vanhat ja raihaat, joista ei ollut ruodulle, tulivat torpparien, mäkitupalai-isten ja muiden vähävaraisten eläteiksi. Säätyläiset eivät näytä kuuluneen vaivashuutokauppojen

asiakkaisiin. Aikuiset sijoitettiin yleensä vuodeksi kerrallaan, lapset jopa alaikäisyysajaksi.

Vaivaishuutokaupat tulivat 1800-luvun lopulla niin huonoon huutoon, että senaatti kielsi 1891 kuvernöörejä enää hyväksymästä sellaisia vaivaishoito-ohjesääntöjä, joissa sijoitushuutokaupat sallittiin. Tapa hävisi kokonaan kuitenkin vasta 1900-luvun puolella. Tilalle tuli sijoittajan ja hoitoon ottajan välille kussakin tapauksessa neuvoteltu kirjallinen sopimus.

Elätteelle eli ruokolle annetuista käytettiin useita nimityksiä, joista "huutolainen" säilyi kielessä hyvin kauan. Kansan suussa ja asiakirjoissakin käytettiin myös nimityksiä "huutopoika", "huutotyttö", "ruokkopoika", kasvattilapsi (fosterbarn), kunnanhoidokki ja "istukas". Viimemainittua nimitystä näyttää käytetyn myös ruodussaan pysyvästi olleesta ruutilaisesta.

Köyhien elatus voitiin turvata myös antamalla heille, etenkin kun kysymyksessä oli "vaivaistuvan ulkopuolella oleva köyhä", viljaa, ruoka-aineita, vaatteita ja rahaa, kuten 1817 julistuksessa kerjuun ehkäisemiseksi säädettiin. Kehityksen suunta oli se, että silloin kun vaivauskassaa rahoitettiin almuilla, sakkorahoilla ja määrättyillä maksuilla, avustuksiakin annettiin rahana. Kun sitten pakolliseksi tullut köyhien elättäminen ja hoitaminen jouduttiin rahoittamaan verotuksella, vaivauskassa sai tulonsa etenkin viljana ja antoi avustuksenkin jyvänä. Avustuspäätökset tehtiin kokousten harvalukuisuuden vuoksi pitkää ajanjaksoa varten. Vanhan kansan kertomuksissa ennen mainittu köyhä, joka veti perässään kelkassa ollutta jyvä- tai jauhosäkkiä, ei siten ole aivan tuulesta temmattu. Viime vuosisadan lopulla kun maalaiskuntien kunnallishallintokin luotiin 1865 ja kaupunkien hallinto uudistettiin 1873, vaivaishoito tuli kuntien tehtäväksi. Köyhistä huolehti-

neet kunnalliset hallintoelimet rupesivat kokoontumaan lyhyemmin väliajoin ja lopuksi päädyttiin yleensä kuu- kauden mittaisiin avustusaikoihin. Kotiinsa avustusta saaneilla köyhillä ei kuitenkaan ollut erityisiä nimityk- siä. Köyhässä yhteiskunnassa riittivät tähän nimitykset "vaivaishoitolainen" ja sitten "köyhäinhoitolainen".

Vaikka säännöksissä toinen toisensa jälkeen seurakuntia kehoitettiin perustamaan ns. sairas- ja vaivaistupia, niiden lukumäärä pysyi kuitenkin pienenä. Etenkin suurim- mat kaupungit niihin turvautuivat, mutta 1800-luvun alkupuoliskolla monet niistäkin luopuivat vaivaistuvis- taan. Ajan henki oli tuolloin voimakkaasti laitosvastai- nen. Suurina katovuosina vaivaistupiin oli kuitenkin turvaututtava, kun sairaille ja kierteleville kerjä- läisille ei ollut riittävästi muitakaan majoituspaikko- ja. Vasta 1880-luvulla kun vaivaishoito oli kunnan teh- tävä, alkoi kehitysvaihe, johon kuuluu maatalaan yh- distetyn vaivaistalon eli kunnalliskodin perustaminen ja ylläpito. Näitä uudentyypisiä laitoksia pyrittiin lisäämään jopa myöntämällä niiden perustamiseen kunnil- le valtionlainoja. Köyhien myötätuntoa vaivaistalot eivät kuitenkaan voittaneet.

Kehitykseen, jota on tapahtunut yhteiskunnan huolenpi- dossa köyhistä ja turvattomista aikuisista sekä lapsista kuluvan vuosisadan aikana, ei tässä puututa. Lopuksi on vain todettava, kuinka jo monien vuosikymmenien ai- kana on hyvin yleisesti moitittu entisen vaivaishoidon toimenpiteitä epäinhimillisiksi ja armottomiksi. On kuitenkin muistettava, että aineelliset edellytykset ja olosuhteet olivat menneinä vuosisatoina toiset kuin uusimpina aikoina. Aiheellista on kiinnittää huomiota myös argumentteihin, joiden mukaan yhteiskunnassa on ollut viisaita ja hyväntahtoisia ihmisiä jo ennen mei- tä ja nämäkin ovat osallistuneet huolenpitoon heitä hei- kommassa asemassa olevista. Hypoteesina on mahdollista

esittää sekin ajatus, että nuo entisen ajan auttajat ja autettavat olivat roolissaan vilpittömämpiä kuin oman puoluepolitisoituneen aikamme edunkalastukseen ajautuneet seuraajansa. Kuitenkin vasta tulevat sukupolvet antavat edistykselliseksi uskotelluista toimitamme tuomionsa. Sukututkijan on hyvä muistaa kaikki tämä, kun löytää sukupuunsa tyvipuolelta sosiaalisiin vaikeuksiin sortuneita suvun jäseniä.

